

พระสุทธชิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ชาติ ฐมฺมฺโร)

(พ.ศ. ๒๔๔๕-๒๕๐๔)

‘เราจะปฏิบัติตนเพื่อวิปัสสนาธุระตลอดไป จนกว่าชีวิตจะหาไม่’

ชาติภูมิ

พระสุทธชิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ (ชาติ ฐมฺมฺโร) ซึ่งบรรดาศิษยานุศิษย์ที่เคารพศรัทธาานิยม เรียกนามท่านว่า “ท่านพ่อลี” นามเดิม ชาติ นามสกุล นาเรืองค์ เกิดวันที่ ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๕ ตรงกับวันพฤหัสบดี แรม ๓ ค่ำ เดือน ๓ ปีมะเมีย ที่บ้านหนองสองห้อง ตำบลยางโยภาพ อำเภอวังสามสี จังหวัดอุบลราชธานี บิดาชื่อ นายขาว มารดาชื่อนางพวย นาเรืองค์ เป็นบุตรคนที่ ๘ ในจำนวนพี่น้องร่วมบิดามารดา ๕ คน

การศึกษา บรรพชาและอุปสมบท

ท่านพ่อลี ได้รับการศึกษาเบื้องต้นจากโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ในระหว่างเรียนมารดาได้ถึงแก่กรรม ขณะอายุได้ ๑๑ ปี และเรียนอยู่จนอายุได้ ๑๗ ปี จึงได้ออกจากโรงเรียน ส่วนจบการศึกษาชั้นใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่ก็มีความรู้อ่านออกเขียนได้เป็นอย่างดี

พ.ศ. ๒๔๖๘ อายุครบ ๒๐ ปี บิดาเห็นว่าเป็นผู้มีศรัทธา สนใจในการบวชเรียน จึงได้ให้อุปสมบท เมื่อวันอังคารขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ปีฉลู ที่วัดบ้านหนองสองห้อง ไม่ปรากฏหลักฐานว่าใครเป็นพระอุปัชฌาย์ และพระคู่สวด

เมื่ออุปสมบทแล้ว ท่านพ่อลีได้ตั้งปณิธานอันแน่วแน่ที่จะอุทิศชีวิตให้แก่พระศาสนา พร้อมได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า “เวลานี้ข้าพเจ้ายังมุ่งดี หวังดีต่อพระศาสนาอยู่ ในการต่อไปนี้ขอให้ข้าพเจ้าพบกับครูอาจารย์ที่ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ภายใน ๓ เดือน เถิด” หลังจากนั้นไม่นาน ก็ได้พบกับพระอาจารย์บทธลูกศิษย์พระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ซึ่งเดินธุดงค์มาและได้รับกิจนิมนต์มาเทศนาสั่งสอนอบรมศีลธรรมชาวบ้าน ที่บ้านโนนรัง

ใหญ่ ตำบลยางโกลน เกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงได้มอบตัวเป็นศิษย์ พร้อมทั้งเดินทางติดตามพระอาจารย์บทไปพบพระอาจารย์มั่น ซึ่งท่านอยู่ที่วัดบูรพา เมืองอุบลราชธานี ได้นมัสการถึงความประสงค์ต่อพระอาจารย์มั่น ซึ่งท่านก็ได้ช่วยแนะนำสภาวะให้ท่านว่า “พุทโธ” เพียงคำเดียวไปก่อน แต่เนื่องจากพระอาจารย์มั่นกำลังอาพาธอยู่ จึงได้แนะนำให้ไปพบพระอาจารย์สิงห์ ขนดยาคโม และพระมหาปิ่น ปัญญาพโล ซึ่งท่านทั้งสองเป็นพี่น้องกัน ที่วัดท่าวังหิน ขณะนั้นยังเป็นวัดป่าริมลำน้ำมูลน้อย เมืองอุบลราชธานี และที่วัดนี้ท่านพ่อลีก็ได้พบกับพระสหธรรมิกอีก ๒ องค์ คือ พระอาจารย์กงมาและพระอาจารย์สาม ซึ่งต่อพระอาจารย์ทั้ง ๒ ก็เป็นพระวิปัสสนาจารย์ ที่สำคัญและมีชื่อเสียงเช่นเดียวกัน

ฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน

เมื่อพระอาจารย์มั่นหายอาพาธแล้ว ท่านพ่อลีจึงได้ติดตามฟังโอวาทถึงข้อวัตรปฏิบัติ และปฏิบัติกัมมัฏฐานตามสถานที่ต่าง ๆ เวลานานกว่า ๔ เดือน พระอาจารย์มั่น จึงพาไปสวดญัติใหม่เป็น “ธรรมยุต” ที่วัดบูรพา เมืองอุบลราชธานี โดยมีพระปัญญาพิศาลเถระ (หนู) วัดสระเปทุม กรุงเทพฯ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอาจารย์มั่นเป็นผู้ให้สรณคมน์ เมื่อวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

ท่านพ่อลี ได้ยึดมั่นในข้อวัตรปฏิบัติ ปฏิปทาของพระอาจารย์มั่น เป็นแนวปฏิบัติอย่างเคร่งครัดตามที่ตนได้ตั้งใจไว้แต่ต้น คือบวชอุทิศตนเพื่อปฏิบัติธรรมตามหลักวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อความหลุดพ้นหวังมรรคผลนิพพานในที่สุด โดยเริ่มต้นจากการถือธุดงค์วัตรอย่างเคร่งครัด ที่วัดท่าวังหิน กับพระอาจารย์สิงห์ รู้สึกว่าการทำสมาธิได้ก้าวหน้ามากพอสมควร คล้ายกับว่ามีการบำเพ็ญบารมีมาก่อน จึงทำให้จิตใจมั่นคงแน่วแน่ในการปฏิบัติขั้นสูงต่อไป

ต่อมาท่านพ่อลีได้โอกาสกลับไปเยี่ยมโยมบิดาที่บ้านหนองสองห้อง เทศนาอบรมสั่งสอนโยมบิดา และชาวบ้านให้มีความเชื่อในพระรัตนตรัย ไม่หลงมงายอยู่กับความเชื่อดั้งเดิม คือการนับถือ เจ้าป่าเจ้าเขา ภูตผีปีศาจต่าง ๆ ให้หันมายึดมั่นในศีลธรรม หลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ทำให้ญาติโยมเกิดศรัทธาเลื่อมใส หันมายึดมั่นในสัมมนาปฏิบัติกันทุกคน

พ.ศ. ๒๔๗๔ เมื่ออบรมสั่งสอนญาติโยมบ้านหนองสองห้องและบ้านใกล้เคียงให้ยึดมั่นในสัมมนาปฏิบัติพอสมควรแล้ว จึงได้เดินทางไป กรุงเทพฯ เพื่อไปเยี่ยมคารวะและทำอุปัชฌาย์วัตร พระอุปัชฌาย์คือ พระปัญญาพิศาลเถระ (หนู) วัดสระเปทุม กรุงเทพฯ ในระหว่างจำพรรษาที่วัดแห่งนี้ก็ได้ทำสมาธิภาวนา เจริญกัมมัฏฐานตามแนวทางของพระอาจารย์มั่นควบคู่กันไปด้วย แต่รู้สึกว่าได้ผลเท่าที่ควร จิตใจไม่เป็นสมาธิ ฟุ้งซ่าน มีเหตุการณ์แปลก ๆ เกิดขึ้นในสภาวะจิต วุ่นวายในจิตใจ และมีแนวโน้มว่าจะหันเหไปทางโลกียวิสัย (ทางโลก) ความคิดอยู่บนทางสองแพร่ง คือจะอยู่ในเพศบรรพชิต

ปฏิบัติสังขารเพื่อความหลุดพ้นดี หรือจะลาสิกขาบทไปสู่เพศกฤหัสถ์ดี ถ้าไปสู่ชีวิต
ของชาวบ้านทั่วไป แล้วจะดำเนินชีวิตอย่างไร จึงเกิดจินตนาการสมมติเป็นเรื่องราว
ขึ้น โดยสรุป ดังนี้

คืนวันหนึ่งขณะท่านพ่อลีนั่งสมาธิภาวนาอยู่ที่โพรงเจดีย์ วัดสระปฐม จิตใจไม่เป็นสมาธิจึงคิดโน้มน้าว
ไปสู่เพศกฤหัสถ์ จินตนาการว่า เมื่อลาสิกขาบทเป็นชาวบ้านทั่วไปแล้ว สิ่งแรกที่จะต้องทำคือหางานทำเพื่อมี
รายได้เลี้ยงชีพงานจะต้องเป็นงานที่อยู่ในกรุงเทพฯ (พระนคร) เพราะมีความเจริญสะดวกสบายกว่าบ้านนอกอัน
เป็นบ้านเกิด ส่วนงานที่คิดว่าจะไปเป็นเสมียนพนักงานที่ห้องเพ็ญภาคขายยานัตถุ์และยาธาตุ ตามเพื่อนคน
หนึ่งซึ่งลาสิกขาบทไปทำงานอยู่ก่อนแล้ว มีรายได้พอเลี้ยงชีพได้ จากนั้นก็จะมีครอบครัว โดยคู่ครองต้องเป็น
หญิงสาวสวย ลูกเจ้านายร่ำรวยมีคุณสมบัติครบ ๓ ประการ คือ มีสกุล รูปสวย และรวยทรัพย์ โดยหาได้จาก
นักเรียนโรงเรียนวังหลังหรือโรงเรียนหม่อมโคล เนื่องจากเป็นคนยากจน วิธีที่จะประสบผลสำเร็จได้หญิงสาว
มาเป็นคู่ครอง จึงต้องใช้วิธี “รักกันหนาพอกันหนิ” แล้วไปเช่าห้องแถวอยู่ ภรรยาทำงานช่วยกันหารายได้
ต่อมามีลูก ๑ คน แต่โชคร้ายภรรยาเสียชีวิตลง ได้แม่นมเป็นผู้เลี้ยงดูลูก ต่อมาภายหลังเห็นอกเห็นใจกันจึงได้แม่
นมเป็นภรรยาคนต่อมา และมีลูกอีก ๑ คน ชีวิตไม่ราบรื่นเพราะรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ลูกทั้ง ๒ ก็ไม่ลงรอย
ทะเลาะวิวาทกันเสมอ ภรรยาที่หาเรื่องว่าพ่อไม่ให้ความยุติธรรมแก่ลูก รุนว้ายสับสนไปหมด การมีครอบครัว
แทนที่จะมี “ความสุข” ดังที่คาดหวังไว้ กลับมีแต่ “ความทุกข์” จึงได้หย่าขาดจากกันแล้วหันหน้าเข้าวัดเพื่อ
แสวงหาโมกขธรรมต่อไป เมื่อถึงจุดนี้สติก็กลับมาแนบแน่นในสมาธิภาวนาอีกครั้งหนึ่ง

ต่อมาท่านพ่อลี ได้อธิษฐานจิตขอให้พระอาจารย์มั่นได้เดินทางมาโปรดอีกสักครั้ง ซึ่งประจวบเหมาะ
กับพระอาจารย์มั่นได้เดินทางมาจำพรรษาอยู่ที่วัดบรมนิวาส จึงได้มีโอกาสได้ฟังโอวาทและปฏิบัติธรรมกับพระ
อาจารย์มั่นอย่างใกล้ชิด เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงได้ติดตามพระอาจารย์มั่นธุดงค์ไปจังหวัดเชียงใหม่ พำนักอยู่ที่
วัดเจดีย์หลวง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่ปฏิบัติรับใช้และปฏิบัติธรรมกับพระอาจารย์มั่นตลอดพรรษา ต่อมาเมื่อ
พระอาจารย์มั่นได้จากวัดเจดีย์หลวงไป เพราะปฏิเสธการเป็นเจ้าอาวาสที่วัดนี้ ท่านพ่อลีจึงได้ธุดงค์ไปยังอำเภอค้อย
สะแกckett และจังหวัดใกล้เคียงเป็นเวลานานพอสมควร ต่อมาเดินทางไปจังหวัดนครราชสีมา เพื่อปฏิบัติธรรม
ร่วมกับพระอาจารย์สิงห์ ขนดยาคโม เมื่อโยมบิดาถึงแก่กรรมและได้เดินทางไปจัดการศพแล้วจึงได้ลาพระ
อาจารย์สิงห์ ธุดงค์ไปยังประเทศเขมร พำนักอยู่ได้ประมาณ ๑ เดือน ก็สามารถแสดงธรรมเป็นภาษาเขมรได้

หน้าที่การงานและการเผยแพร่ธรรม

พ.ศ. ๒๔๗๓ เคนธุดงค์กลับจากประเทศเขมร ผ่านมาทางจังหวัดปราจีนบุรี ตราด ระยอง และ
จังหวัดจันทบุรี ขณะที่พำนักจำพรรษาอยู่ที่ จังหวัดจันทบุรี นานถึง ๑๔ ปี ท่านพ่อลี
ยังได้จัดตั้งสำนักปฏิบัติธรรมขึ้นถึง ๑๑ แห่ง เพื่อให้ภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา

ได้บำเพ็ญกุศลบารมี ปฏิบัติธรรม จนเจริญรุ่งเรือง กลายเป็นวัดจนถึงปัจจุบัน คือ

๑. วัดป่าคลองกึ่ง อำเภอมืองจันทบุรี
๒. วัดทรายงาม บ้านหนองบัว อำเภอมืองจันทบุรี
๓. วัดเขาแก้ว อำเภอมืองจันทบุรี
๔. วัดเขาน้อย บ้านท่าแฉลบ อำเภอแหลมสิงห์
๕. วัดยางระหง อำเภอท่าใหม่
๖. วัดเขาน้อย อำเภอแหลมสิงห์
๗. วัดเขาจำฮัน อำเภอท่าใหม่
๘. วัดแหลมยาง อำเภอแหลมสิงห์
๙. วัดใหม่ดำรงธรรม อำเภอขลุง
๑๐. วัดอิมัง อำเภอขลุง
๑๑. สำนักสงฆ์สามแยก น้ำตกเขาสระบาป อำเภอขลุง

พ.ศ. ๒๔๕๓

ท่านได้เดินทางไปประเทศอินเดียอีกครั้งหนึ่งโดยผ่านประเทศพม่า จำพรรษาอยู่ที่เมืองสารนารถ เมืองพาราณสี ได้เห็นพระเจดีย์และพระสถูปที่พระเจ้าอโศกมหาราชสร้างไว้ทรุดโทรมหักพังลง จึงมีดำริที่จะสร้างพระเจดีย์เพื่อทดแทนไว้ในประเทศไทยแห่งหนึ่งแล้วเดินทางกลับประเทศไทย ได้อบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนในสถานที่ต่าง ๆ หลายจังหวัด ต่อมาท่านได้รับความเมตตาจากสมเด็จพระมหาวิรวงศ์ (ฮ่วน ดิสฺโส) ให้ไปจำพรรษาและสอนกรรมฐานวัดบรมนิวาส กรุงเทพมหานคร จนกระทั่งสมเด็จพระมหาวิรวงศ์มรณภาพและจัดการศพเรียบร้อยแล้ว จึงได้ไปจำพรรษาอยู่ที่สำนักสงฆ์แม่ขาว ซึ่งต่อมาคือ วัดอโศการาม อำเภอมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

พ.ศ. ๒๕๐๓

ภายหลังจากงานเฉลิมฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษเสร็จแล้ว ท่านพ่อลีจึงได้เริ่มสร้างพระธาตุตั้งเจดีย์ขึ้นภายในวัดอโศการาม จำนวน ๑๓ องค์ คือ องค์ประธานองค์กลางหนึ่ง องค์เป็นเจดีย์สี่เหลี่ยม ขนาดกว้าง ๓ วา สูง ๑๓ วา และองค์บริวารรอบนอก ๑๒ องค์ แต่การสร้างเจดีย์ยังไม่สำเร็จ ท่านพ่อลีก็ได้มรณภาพเสียก่อน และก่อนหน้านี้อีกได้มีการสร้างพระพุทธรูปหมู่ไว้ เช่น หลวงพ่อ สังฆจักร หลวงพ่อพุทธไสยาสน และหลวงพ่อทรงธรรมเป็นต้น รวมทั้งการสร้างอุโบสถ ศาลาการเปรียญ วิหารสุทธธรรมรังสี ศาลาสวดมนต์ หอระฆัง ห้องสมุดโรงเรียนปริยัติธรรม สถานพยาบาล โรงครัว ฯลฯ

ท่านพ่อลีถือได้ว่าเป็นพระเถระฝ่ายวิปัสสนาธุระสายพระอาจารย์มั่นอีกรูปหนึ่ง ที่กำเนิดมาเพื่อ
พระพุทธศาสนาโดยแท้ เบื้องต้นจากการได้เกิดในปฏิรูปเทศ มีสัมมาทิฐิ โน้มเอียงไปในทางบรรพชาอุปสมบท
ได้พบกัลยาณมิตรนำไปสู่การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเรื่อยมา เป็นผู้มิบุพเพตกบุญญา ปฏิบัติได้รวดเร็วเป็น
วิปจิตัญญุ บุคคลทำคุณประโยชน์แก่พระศาสนา โดยการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชน ให้ตั้งอยู่ในสัมมนา
ปฏิบัติเป็นแก่นสารอนกประการ เป็นที่ปรากฏแพร่หลายมาตราบเท่าทุกวันนี้

ขอยกตัวอย่างคำสอนบางตอนของท่านพ่อลี เพื่อการศึกษาและนำไปสู่การปฏิบัติพอสังเขป ดังนี้

“...ปฏิเวชธรรม คือ ธรรมที่เย็นสะอาด ผ่องใส และไม่เกิด แก่ เจ็บ ตาย เมื่อใครมากระทำในปริยัติธรรม
และปฏิบัติธรรมให้จริงจังแล้ว ก็เกิดปฏิเวชธรรม โดยไม่ต้องสงสัย ปฏิเวชธรรม เป็น “ปัจจัยตั้ง” ที่รู้ได้เฉพาะตัว

อันใดจะเกิดขึ้นซึ่งปัญญา จงพากันแสวงหา คือ **สุตมยปัญญา** สดับฟังสิ่งที่ควรฟัง **จินตามย**
ปัญญา เมื่อฟังแล้วใคร่ตรองเสียก่อน อย่าเพิ่งปฏิเสธหรือเชื่อทีเดียว **ภาวนามยปัญญา** ได้เห็นได้ฟัง
พิสูจน์แล้วทำตาม นี่เป็นปัญญาปรมัตตบารมี ได้แก่ **ตัววิปัสสนาญาณ** คือ รู้ว่าสิ่งใดเป็นทุกข์ ควรแก้ก็แก้
สิ่งใดไม่ควรแก้ก็ไม่แก้ คนเรานั้น โง่ สิ่งใดไม่ควรแก้ก็ไปแก้มัน มันก็เข้าไปไม่ได้ เพราะความทุกข์นั้น
อย่างหนึ่ง เป็นแต่ควรกำหนดรู้เฉย ๆ ไม่ควรแก้ไข เหมือนนาฬิกาเกิดสนิม ควรขัดก็ขัด ขึ้นไปรีอเข้าเลย
เสียเงินไม่ได้ ถ้าเรารักษาสภาพความเป็นจริงก็ต้องปล่อยไป คือ ถ้าเห็นอันใดควรแก้ก็แก้ อันใดไม่ควร
แก้ก็ไม่แก้ เราก็จะสบายใจ ... คนโง่นั้น ทุกข์อันใดควรแก้ไม่ควรแก้ก็ไม่รู้ จึงเป็นเหตุให้เสียเวลา เสีย
ทรัพย์โดยเปล่าประโยชน์ ส่วนคนฉลาดนั้น อันใดควรแก้ก็แก้ด้วยปัญญาของตน ความทุกข์ก็จะหายไป
โรคทั้งหลายย่อมเกิดจากความไม่สมบูรณ์ หากแต่เป็นสมุฏฐานอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเรียกกันว่ากรรม
สมุฏฐาน เป็นโรคเวรกรรม ถ้าโรคใดเกิดด้วยทุกข์ ก็ต้องแก้ด้วยทิพย์โอสถ คือ ความทุกข์ที่เกิดจากทาง
ใจ จะนำไปแก้ไขให้หายไม่ได้ ต้องรักษาด้วยพุทธโอสถ คือ ธรรมะควรรู้จักกำหนดรู้ในทุกข์

อีกอย่างหนึ่ง ก็คือ รู้ทันว่าชาติ พยาธิ มรณะนี้เป็นเงาของทุกข์ ไม่ใช่ตัวทุกข์ที่แท้จริง คนใดไม่
มีปัญญาจะไปทำลายเงาของมันให้หาย ก็เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ยาก ทั้งนี้ก็เพราะคนทำลายนั้นไม่
รู้จักเงา และตัวทุกข์ก็เกิดจากอะไร ดวงจิตของเราต่างหากเป็นตัวทุกข์ แก่ เจ็บ ตาย นั่นคือเรา หรือ
อาการของมัน ซึ่งแสดงว่าออกไปปรากฏทางกาย ถ้าเราต้องการฆ่าเข้าศึกแล้วอำมหิต ไปฟังเงาเข้าศึกจะ
ตายได้อย่างไร ฉะนั้น คนโง่ทำลายก็จะทำลายเงาของทุกข์ มันก็ยอมไม่หาย ส่วนความทุกข์ในดวงใจไม่
แก้ไข ความไม่รู้อันนี้ก็เป็นอวิชชาตัวหนึ่ง...”

ท่านพ่อลี มีชีวิตอยู่ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๕ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๔ มีอายุได้เพียง ๕๕ ปี นับว่าไม่เปล่า
ประโยชน์แม้วินาทีเดียว หากไม่รวมในส่วนของงานปฏิบัติยึดมั่น ศรัทธา เกรงครวญในสัมมนาปฏิบัติ จนมีความ
รอบรู้แตกฉานในวิปัสสนากัมมัฏฐาน รับการบูรณะในการอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนอย่างกว้างขวาง ผลงาน

ดีเด่นด้านศาสนาวัตถุที่ควรกล่าวถึง คือ การสร้าง วัดโศการาม จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีปูชนียสถานและปูชนียวัตถุสำคัญ คือ พระพุทธรูปปางนาคปรก พระบรมสารีริกธาตุในผอบ ทอง นาก เงิน บรรจุไว้ในพระเจดีย์นี้ สืบเนื่องมาจากท่านพ่อลีได้เดินทางไปนมัสการสังเวชนียสถานต่าง ๆ ในประเทศอินเดียและได้รวบรวมอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ เพื่อให้พุทธศาสนิกชนทั่วไปได้กราบสักการะตลอดไป

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๔๕๕ พระครูสัญญาบัตรชั้นเอก ที่พระครูสุทธธรรมาจารย์

พ.ศ. ๒๕๐๐ พระราชาคณะชั้นสามัญ ที่พระสุทธธรรมาธิบดีกัมภีร์เมธาจารย์

มรณภาพ

พระสุทธธรรมาธิบดีกัมภีร์เมธาจารย์ หรือท่านพ่อลี ได้อุปสมบทมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๖๘ มุ่งปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดำเนินการปฏิบัติแนวทางการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตลอดมา ได้ยุติเป็นพระฝ่ายธรรมยุติกนิกาย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ หลังจากนั้น ได้จำพรรษาอยู่ที่จังหวัดอุบลราชธานี ๖ พรรษา วัดสระปทุม ๓ พรรษา จังหวัดเชียงใหม่ ๒ พรรษา นครราชสีมา ๒ พรรษา ปราจีนบุรี ๑ พรรษา จันทบุรี ๑๔ พรรษา ประเทศอินเดีย ๑ พรรษา จังหวัดสงขลา ๑ พรรษา วัดบรมนิวาส ๓ พรรษา เมื่อสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (อ้วน ดิสฺโส) มรณภาพจึงได้มาจำพรรษาอยู่ที่วัดโศการามได้ ๕ พรรษา ถึงปลายปี ๒๕๐๓ ท่านพ่อลีได้เริ่มอาพาธจนกระทั่งได้ละสังขาร เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๔ ณ วัดโศการาม สิริรวมอายุได้ ๕๕ ปี พรรษา ๒๕ ท่านพ่อลีเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ผู้ทรงไว้ซึ่งภูมิธรรมและภูมิปัญญา ที่ทำคุณประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาและสังคมอย่างแท้จริงองค์หนึ่ง เป็นสัทธิดาวิหริกใกล้ชิด พระบูรพาจารย์หลายท่านซึ่งล้วนแต่เป็นชาวอุบลราชธานี แม้ว่าท่านพ่อลีจะไปสร้างชื่อเสียง เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของบรรดาศิษยานุศิษย์อย่างมากในที่อื่นเป็นส่วนใหญ่ แต่คนอุบลราชธานีก็ให้ความเคารพเลื่อมใสมาก จึงเชิดชูท่านเป็น “ปราชญ์” อย่างแท้จริง